

Arja Puurula

Professori, Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos
Sivistystyönlautakunnan puheenjohtaja

Tervetuliaispuhe Keravan kirjastossa 19.2.99

Arvoisa Kulttuuriministeri, kaupunginjohtaja ja hyvät kuulijat!

Vuoden alusta voimaan astunut uusi kirjastolaki toi mukanaan kunnille uuden velvoitteen: kirjastopalvelut määriteltiin kunnan tehtäviksi. Se, miten yksittäinen kunta tämän tehtävän sitten hoitaa, jäi avoimeksi. Osa kunnista saattaa turvautua kuntien väliseen yhteistyöhön kirjastotoiminnan järjestämisessä, osa siirtyä yksityisten kirjastopalveluiden käyttäjiksi. Osa saattaa valita ratkaisukseen saman toimintamallin, joka meillä oli kunnissa vuosisadan vaihteessa, nimittäin kirjastojen siirtämisen koulujen yhteyteen.

Valtionosuusjärjestelmän uudistaminen oli seikka, joka aikoinaan herätti kirjastojen ystävissä levottomuutta ja kun sitä vielä täydensivät 90-luvun lamavuodet, ovat seuraukset nyt nähtävissä. Vuosittaisten budjettineuvottelujen yhteydessä ei ole ollut kovinkaan helppoa kuntatasolla puolustella kirjahankintamäärärahoja, virkoja tai kirjastorakentamista. Kovin usein päättäjät valitsevat kovan tekniikan investoinnit näiden hankintojen sijasta. Keravalla olen useasti toivonut, että päättäjinä olisi enemmän kirjan ystäviä tai edes julkisen kirjaston arvon ja merkityksen käsittäviä henkilöitä. Vuosien mittaan olemme toistuvasti joutuneet pettymään kirjaston laajennushankkeiden suhteen. Tällä hetkelläkään en voi taata, että luottamushenkilöt Keravalla suhtautuisivat kirjastopalveluiden kehittämiseen kovinkaan myönteisesti. Viimeisten vuosien aikana olen esimerkiksi toistuvasti kuullut perusteluja, joiden mukaan kirjahankintamäärärahoja ei kannata lisätä, koska virtuaalikirjastot tekevät kirjat tarpeettomiksi.

Kymmenessä vuodessa on Suomen kunnista poistunut viidesosa kirjastoista. Vuoden 1997 tilastojen mukaan meillä on 992 kirjastoa, 930 lainapalvelupistettä ja hieman yli kaksisataa kirjastoautoa. Näilläkin määrillä edustamme edelleen onneksi hyvää kansainvälistä tasoa. Erään kansainvälisen standardin mukaan nimittäin kirjaston tulisi olla alle kahden kilometrin päässä kirjastopalveluiden tarvitsijasta. Harvaan asutulle maalle tämä on kova haaste, eräillä Pohjois- ja Itä-Suomen alueilla jopa täysin mahdoton. Onpa meillä myös sellaisia tuhansien ihmisten asuma-alueita, joista kirjastopalvelut puuttuvat täysin.

Mikä sitten on kirjan tulevaisuus? Mikä on tietoyhteiskuntavision merkitys kirjastopalveluille? Korvaavatko yhä paremmiksi tulevat tietoliikenneyhteydet, verkkopalvelut ja cd-rom-levykkeet kirjojen antaman informaation?

Näissä kysymyksissä myönnän olevani skeptikko. Pidän virtuaalikirjastojen tuloa itsestäänselvyytenä, mutta myös sellaisena fraseologisena keskusteluna, jonka avulla pyritään mitätöimään kirjastopalveluiden tasapuolinen kehittäminen. Epäilyni perustuu yli kymmenvuotiseen, päivittäiseen tietoverkkojen käyttäjäkokemukseeni. Tässä eräitä kokemuksiani:

- Tietokoneet ja erityisesti niiden alati uudistuvat ohjelmat ovat kalliita ja siten myös eriarvoistavia; kotitalouksiin tietotekniikkaa ei esimerkiksi ole hankittu sellaisia määriä kuin aikoinaan ennustettiin. Kalliita ne ovat myös kunnille: näen mielessäni tulevaisuuden kauhukuvan Keravan kirjastosta, jossa yhden vanhentuneen tietokoneen ympärillä jonottaa kymmenittäin kuntalaisia ja opiskelijoita. (Erään ranskalaisen tutkimuksen mukaan tietoverkkoon uppoudutaan tuntikausiksi - siis yksi käyttäjä tarvitsee tietokoneen käyttöönsä pidemmäksi aikaa kuin mitä on osattu aiemmin laskea!)

- Tietoliikenneyhteydet ovat kalliita. Esimerkki: 90-luvun alussa työtoverini saattoi pitää kotona tietokonetta päällä ympäri vuorokauden ja tehdä etätöitä, sillä se maksoi tuolloin vain paikallispuhelun verran, ehkä 50 penniä. Nyt hän aukaisee kotitietokoneen Internet-yhteyden vain poikkeustilanteessa, sillä uusi maksu kilahtaa päiväsaikaan joka puolen tunnin yhteydenoton jälkeen. Puhelinmaksu etätöistä on reilut tonnin kuukaudessa. Tietoliikenneyhteydet ovat kalliita myös kunnille, vaikka nämä luonnollisesti voivat järjestää yksityishenkilöitä edullisemmin verkkoyhteytensä.
- Tietoliikenneyhteydet ovat hitaita. Tässä suhteessa tosin myönnän, että www-sivuilta on saatavissa runsaasti sellaista materiaalia, jota muualta on vaikea tai jopa mahdotonta saada käsiinsä. Suomessa saattaa myös olla sellaista kansallista tietoutta, jota ei kannata saattaa painettuun muotoon, vaan joka julkistetaan kätevimmin sähköisesti.
- Tiedon hakeminen Internetistä on nykytekniikalla huomattavan epämukavaa. Siinä missä kirjastoissa on käytössä looginen, systemaattinen luokitusjärjestelmä, tuottaa Internet yhdelläkin, selkeästi rajatulla hakusanalla mitä kirjavimman joukon erityyppistä materiaalia.
- Tiedon hankkiminen www-sivuilta tai cd-rompulta on epämukavaa myös toisella tavalla: ruudulta lukeminen on usein silmiä väsyttävää tihrustelua ja kun tekstistä ottaa tulostuksen, sen taso ei vastaa hyvin painettua ja sivuasemoitua kirjaa tai lehteä.

Kirja on arvo sinällään. Mikään ei voi korvata sitä, että voi lukea omassa tahdissaan, aivan rauhassa kirjaa, tehdä sen sivuille omia merkintöjään - kunhan se ei ole kirjaston kirja! - kääntää kirjan välillä nurinpäin pöydälle ja lähteä hakemaan kupillista kahvia. Kyse ei ole siitä, että me kirjojen ystävät olisimme kuin Tove Janssonin erään Muumi-kirjan loppusäkeessä sanotaan:

*"He kirjaan jäivät", virkkoi Myy,
"niin käy, kun liiaks kehittyi."*

Toivottavasti muistin oikein tuon lainauksen, mutta kyse ei tosiaankaan ole kirjoihin takertumisesta. Uusi teknologia on tullut jäädäkseen, mutta itsestäänselvyytenä ei voida pitää sitä, että se tekisi turhaksi perinteisen kirjan ja kirjastotoiminnan. Molempia tarvitaan. Kirjastotyö on kuitenkin pohjimmiltaan nuorisotoimintaa, kulttuuritoimintaa, kuntalaisten yhteensaattamista monenlaisten taidenautintojen pariin.

Samalla kun toivotan kaikki täälläolevat tervetulleeksi tämäniltaiseen tilaisuuteen, pyydän saada kiittää kirjaston henkilökuntaa siitä arvokkaasta työstä, jota olette kirjastossamme vuosien mittaan tehneet.